

Milli bayramımız – Novruz

Azərbaycan Respublikası
Mədəniyyət Nazirliyi

Firidun bəy Köçərli adına
Respublika Uşaq Kitabxanası

Milli bayramımız - Novruz

*Respublika Uşaq Kitabxanaları
üçün tövsiyə biblioqrafiyası*

Bakı-2019

Tərtibçilər:

Nazilə Tahirova,
Əməkdar mədəniyyət işçisi

**Redaktoru və
buraxılışa məsul:**

Şəhla Qəmbərova,
Əməkdar mədəniyyət işçisi

Milli bayramımız – Novruz: tövsiyə bibliografiyası /tərt. ed. N.Tahirova, S.Adgözəlova, A.Hüseynova; red. və bur. məs. Ş.Qəmbərova; F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası.- Bakı, 2019.-38 s.

©F.Köçərli adına Respublika Uşaq Kitabxanası, 2019

Tərtibçidən

İnsanları baharın gəlməsi, təbiətin oyanması, həyatın canlanması ilə müjdələyən Novruz Bayramı ən qədim dövrlərdən bəri xalqımızın sevinc, şadlıq bayramı olmuş, tarixən müxtəlif dövrlərdə təzyiqlərə məruz qalmasına baxmayaraq, bu günümüzə qədər gəlib çatmışdır. “Bu milli bayramın indi belə dövlət səviyyəsində qeyd edilməsi Azərbaycanın müstəqil siyasətinin bəhrələrindəndir”. Ümummilli lider Heydər Əliyevin Novruz Bayramı haqqında söylədiyi bu dəyərli fikirdə Novruzun bütün türkdilli xalqların bayramı olduğu vurğulanır. Novruz Bayramının yaşının dünyanın yaşı ilə bərabər tutanlar səhv etmirlər. Çünki bu bayramda məhz ən qədim adət-ənənə, inancların, folklor nümunələrinin izini müşahidə etmək mümkündür. Novruz gecə ilə gündüzün bərabərliyi, şaxtalı-qarlı qışın öz yerini məhsuldar yaz fəslinə verdiyi dövrün bir başlanğıcıdır. Novruz xeyirxahlıq, dostluq, birlik rəmzidir. Azərbaycan incəsənətinin elə bir istiqaməti yoxdur ki, Novruz Bayramı ənənələri zəncirində özünə yer almasın. Təsadüfi deyil ki, xalqımızın bir çox nağılları, nəğmələri, meydan tamaşaları, maraqlı ağız ədəbiyyatı nümunələri, şeirlər, nəsr nümunələri novruz adət-ənənələrində yer almışdır. Bu örnəklərə əkin nəğmələri, sağın nəğmələri, balıqçı nəğmələri, sayaçı nəğmələr, nehrə, cehrə nəğmələrini göstərə bilərik.

Bütün dünya xalqlarına məxsus çoxlu bayramlar var. Lakin Novruz təkcə bir xalqın bayramı yox dünyada yaşayan 50 milyon Azərbaycanlının, ümumilikdə bütün Türk xalqının bayramıdır. Elə Novruzun ən maraqlı cəhətlərindən biridə onun həm fərdi, həm də ümumxalq bayramı olmasıdır. Addım-addım yaxınlaşan yaz nəinki fərdin eyni zamanda kütlənin yaddaşını oyadır, yenilik təzəlik gətirir düşüncələrə. Ta Dədə Qorquddan başlayaraq bu günümüzə qədər xalq tərəfindən qorunaraq gəlib çıxmış Novruz adət-ənənələrinin, novruz nəğmələrinin yaşamasında son 200 ildə Azərbaycan folklorşünaslığı tədqiqatçılarının da böyük əməyi olmuşdur. Bu nümunələrin toplanması, öyrənilməsi, təhlili işində tədqiqatçı və ədiblərdən Firidun bəy Köçərli, Yusif Vəzir

Çəmənzəminli, Məmməd Əmin Rəsulzadə, Üzeyir Hacıbəyli, Məmməd Səid Ordubadi, Məmmədhüseyn Təhmasib, Hüseynqulu Sarabski, Salman Mümtaz və başqalarını göstərmək olar. Dərin köklərə malik “Kitabi Dədə “Qorqud”, “Qobustan” adlı möhtəşəm söz abidələrilə yaşayaraq bu günümüzdə qədər gəlib çıxan Novruz adət-ənənələrimiz gələcək nəsillərin yaddaşında hələ uzun illər yaşayacaq.

Ünvan: Bakı şəh., S.Vurğun küç. 88;

E-mail: info@clb.az.

Milli bayramımız – Novruz haqqında müdrik kəlamlar

“Böyük mənəvi gücə malik olan Novruz Bayramı ulu əcdadlarımızın bizə verdiyi ən gözəl yadigar olub, Azərbaycan xalqının milli ruhunu və yaddaşını, onun daxili aləmini bütün zənginliyi ilə yaşadır. Təbiətin oyanışının, varlığın yenidən canlanmasının müjdəsini verən Novruz Bayramı, ən qədim zamanlardan bəri həyat və məişətimizə daxil olmuş, insanlara aydın və işıqlı sabaha, xoşbəxt gələcəyə inam duyğusu bəxş etmişdir...

Novruz bizim ümummillə bayramımızdır. Mən hesab edirəm ki, indi artıq müstəqil Azərbaycan üçün bu bayramdan əziz bayram ola bilməz. Ona görə də bu, bizim xalqımızın hamısını eyni dərəcədə həm sevindirməlidir, həm həvəsləndirməlidir, həm də birləşdirməlidir”.

“Bu milli bayramın indi belə dövlət səviyyəsində qeyd edilməsi Azərbaycanın müstəqil siyasətinin bəhrələrindəndir”

“Novruz Bayramı ürəklərdə saf duyğuların oyanması, insanlar arasında səmimiyyət, mehribanlıq və qardaşlıq tellərinin möhkəmlənməsi, onların bir-birinə qayğı və diqqətinin artırılması üçün gözəl zəmin yaradır. Yaxınların yad olunması, umuküsilərin, kin-küdurətlərin aradan qaldırılması, cəmiyyətdə qarşılıqlı xoş münasibətlərin bərqərar olması Novruzun əsrlərin süzgəcindən keçərək formalaşmış gözəl ənənələrindəndir”.

“İnsanları baharın gəlməsi, təbiətin oyanması, həyatın canlanması ilə müjdələyən Novruz Bayramı tariximizin müxtəlif

dövründə bəzi təzyiqlərə, süni maneələrə məruz qalmasına baxmayaraq, bu günə qədər gəlib çatmışdır. Bu milli bayramımızın indi dövlət səviyyəsində geniş qeyd olunması Azərbaycanın müstəqilliyinin bəhrələrindəndir”.

“Ailə dəyərləri, bizim milli mənəvi dəyərlərimiz, ənənələrimiz, bizim mədəniyyətimiz, tariximiz – bütün bunlar Azərbaycan xalqını qorumuşdur. Uzun illər, əsrlər boyu biz başqa ölkələrin tərkibində yaşamışıq. Ancaq milli xüsusiyyətlərimizi itirməmişik. Assimilyasiyaya düçar olmamışıq, öz dilimizi, adət ənənələrimizi, milli bayramlarımızı qoruyub saxlamışıq”.

“Novruz xalqımızın əsrlərdən bəri qoruyub saxladığı və bütün dövrlərdə həmişə əziz tutduğu bayramlardan biridir. Onun tarixi də Azərbaycan xalqının tarixi kimi keşməkeşli, enişli-yoxuşlu olmuşdur. Bu ulu bayramın müstəqil respublikamızda dövlət səviyyəsində qeyd edilməsi öz milli köklərimizə, adət-ənənələrimizə, tarixi keçmişimizə dərin ehtiram bəslədiyimizi və sarsılmaz tellərlə bağlı olduğumuzu nümayiş etdirir”

Heydər Əliyev,
Ümummilli lider

“Novruz gələcəyə inam hissi aşılayır, könüllərdə ən ali duyğuları oyadır, insanları daha xeyirxah, mərhəmətli və mehriban olmağa çağırır”

İlham Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

“Çərşənbələrdə və Novruz axşamında tonqal qalanması, bayram süfrəsi düzəldilməsi xalqımızın qədim el adətidir. Tonqal qalamaq, oddan atlanmaq, başı üzərində lopa - üskü fırlayıb göyə atmaq əski mifik dünyagörüşü ilə bağlı bir məsələdir. İşığın, Günəşin gücünə inanan qədim insan odun, alovun köməyi ilə yad-yabançı ruhları, soyuq, qaranlıq, xəstəlik gətirən, yaşayışa sıxıntı verən pis və şər qüvvələri qovub uzaqlaşdırmağın mümkünlüyünə inanırdı”.

Məhərrəm Qasımlı

Filologiya elmləri doktoru, professor

Xalq bayramı

Dünya xalqlarına məxsus çoxlu bayramlar var. Əslində, adi bir insanın ad günü də bayramdır, toy da bayramdır, insanlığın iqtisadi, siyasi, mədəni intibahına təkan verən, dünyanın mənzərəsini yaxşılığa, humanizmə doğru dəyişən tarixi hadisələrin meydana çıxardığı təqvim günləri də bayramdır. Bayram böyük fərəh, təntənə, həmrəylik, ictimai sevinc məqamıdır. Zamanın seçilmiş günləri nəinki fərəh və qürur yaradır, eyni zamanda yaşanmış və yaradılmışları dəyərləndirməyə imkan verir, yəni gələcəklə bağlı daha möhtəşəm arzulara qanadlandırır. Lakin elə bayramlar da vardır ki, onlar insanlıq, xalq, millət tarixinin simvolu hüququna sahib olur. Həmin bayramlarda ictimai toplumun keçib gəldiyi tarixi yol, təbiətə münasibət, maddi, mədəni, mənəvi dəyərlər, estetik görüşlər, intellektual səviyyə, yemək-içmək, geyim, davranış, inam, etiqad - başqa sözlə, canlı, dinamik həyata aid hər bir komponenti görmək imkanı yaranır.

Bayramlar içində bir bayram var: ən əziz, ən doğma, ən sevimli bir bayram - Novruz Bayramı! Uzun illər taleyinə ağrı-acı düşən, lakin unudulmayan bu bayram bizim milli bayramımızdır.

Novruz «təzə il» deməkdir, baharın ilk günüdür. Bütün müsəlmanların həyatında əsl yeni ilə həmin gündən başlanır. Novruzun gəlişi ilə evlərə, ailələrə yeni vüsat, şadlıq və sevinc gətirir. Hamı çalışır ki, bu bayramı yüksək təntənə ilə, ürək sevinci ilə, qəlb fərəhi ilə qarşılasın. Hər evdə, hər ailədə Novruz Bayramına əvvəlcədən hazırlıq gedir. Analar, bacılar şəkərbura, paxlava, şorqoğal və başqa nemətlər bişirir, bolluq və bərəkət rəmzi olan səməni qoyurlar.

El tonqal başına yığışır, küsülülər barışır, qohumlar, dostlar bir-birinin evinə təbrikə gedirlər. Gənc qızlar, oğlanlar məşəl yandırır, tonqal üstündən tullanır, evlərə papaq atır, qulaq falına çıxırlar. Küçədə də, qatarda da, məktəbdə də, idarə və müəssisələrdə də hamının dilində eyni sözlər səslənir: «Bayramınız mübarək!»

Novruz Bayramı halallıq, təmizlik bayramıdır. Novruza bir ay qalmış adamlar dörd çərşənbə axşamını qeyd edirlər. Bu çərşənbələrin hər biri insanların yaşaması, bütün həyatın varlığı

üçün vacib olan dörd ünsürdən birinə - od, torpaq, su və havaya (yelə) həsr olunur. Bu da Novruzun dünyanın ən qədim, ən müdrik bayramlarından biri olduğunu göstərir. Novruz şənlikləri arasında ilin axır çərşənbəsi çox təntənə ilə qeyd olunur.

Novruz Bayramı zamanı məhəllələrdə, xüsusən də kənd yerlərində uşaqlar və gənclər qapı-qapı gəzib bayram payı toplayır, müxtəlif oyunlar keçirirlər. Novruzun bir bəzəyi də kosa və keçəldir. Onlar öz oyunları ilə uşaqlara sevinc gətirir, onları əyləndirirlər.

Novruz Bayramı zamanı olub-keçənlər də yad edilir, Vətən uğrunda canını fəda edənlərin uyuduğu Şəhidlər xiyabanından insan axınının ayağı kəsilmir. Bu əziz günlərdə heç kəs onları yad etməyi unutmur.

Novruz Bayramı xalqımızın həyata nikbin baxışının, təbiətin və insanlığın qələbəsinə inamının bayramıdır. İndiyə qədər öz qüvvətli təsirini saxlayan bu ənənəvi bayram məişətlə ən kütləvi xalq bayramıdır. Yurdumuza Novruz gəlir, bahar gəlir, yaz gəlir. Qaranquşların qanadında, yavaş-yavaş qış yuxusundan oyanan torpağın rayihəsində, ağacların, gül-çiçəklərin tumurcuğunda gəlir xalqımızın Novruzunu, yurdumuzun baharı.

Bahar gəlir bizim azad ellərə,
Mahını qonur dodaqlara, dillərə.
Parlaq günəş meydan açır güllərə,
Qaranquşun müjdəsidir Novruzum!

Alimlərin fikrincə, bu bayramın tarixi çox qədimdir. Elmi araşdırmalara əsasən, Novruz Bayramının keçirilmə tarixi qədim zamanlara - Zərdüş peyğəmbərin dövrünə gedib çıxır. Alimlər bu bayramın yaşını minimum 3700 il, maksimum 5000 il müəyyən edirlər. Qədim Babilistanda bu bayram nisan ayının (mart-aprel) 21-də qeyd edilirmiş və 12 gün davam edirmiş. Bu 12 günün hər birinin öz adət-ənənəsi var imiş. İlk yazılı abidələrdə qeyd edilir ki, Novruz Bayramı eramızdan əvvəl 505-ci ildə meydana gəlib.

Novruz Bayramına həsr edilmiş əsərlərə misal olaraq, Nizamülmülkün “Siyasətnamə”, Ömər Xəyyamın “Novruznamə” əsərlərini qeyd etmək olar. Nizamülmülk “Siyasətnamə” əsərində Novruz Bayramından yazın gəlişi ilə əlaqədar keçirilən kütləvi xalq bayramı kimi bəhs etmişdir. Novruzun gəlişi klassik Şərq, o cümlədən Azərbaycan poeziyasında geniş yayılmış "Bahariyyə" adlı lirik şeirlərdə də təsvir və tərənnüm edilir.

Novruz adət, ənənə və mərasimləri türkdilli xalq və dövlətlərin həyatında məxsusi bir yerə malikdir. Konkret olaraq hazırda Azərbaycan, Türkiyə, Türkmənistan, Özbəkistan, Rusiya (əsasən əhalisinin əksəriyyəti türkdilli xalqlardan ibarət olan inzibati ərazi vahidləri - Tatarıstan, İnquşetiya, Qaraçay, Kabardin Balkar, Dağıstan, Çeçenistan, Tuva, Altay və s.), Tacikistan, Qırğızıstan, Moldova (qaqauzlar), Gürcüstan, Əfqanıstan, İran, Çin (uyğurlar) və s. xalqlar tərəfindən böyük təntənə ilə, bir sıra ölkələrdə isə dövlət səviyyəli Milli bayram qismində qeyd olunur.

Ulu əcdadlarımız ilkin-ibtidai çağlarda gündüzlə gecənin bərabərləşməsini, göy gurultusunu, ildırımın çaxmasını, yağışın, qarın yağmasını, birdən-birə hər yanın dumana bürünməsini, havaların gah isti, gah soyuq, şaxtalı olmasını və s. təbiətdəki bu cür dəyişmələri, baş vermələri möcüzə hesab etmişlər. Onlar təbiətdə baş verən hadisələri öz istəklərinə uyğunlaşdırmaq, hətta tabe etmək naminə cürbəcür tədbirlərə əl atmışlar. Bu tədbirlər

zamanı görülən işlər və bu işlərin ahənginə, ritminə uyğun olaraq avazlanan səslər – nəğmələr vəhdətdə get-gedə stabilləşməyə, bütöv halda ayinə, mərasimə, nəhayət, bayrama çevrilməyə başlayır.

Qədim tarixə və zəngin mədəniyyətə malik olan Azərbaycan xalqının əski çağlardan daşayıb gətirdiyi mənəvi dəyərlər sistemində Novruz Bayramının da özünəməxsus yeri vardır. Bəşəriyyətin təkamülünün əsasını qoymuş əkinçilik və maldarlıq Yaxın Şərq xalqlarının, eyni zamanda Azərbaycan xalqının təsərrüfat həyatında mühüm rol oynamışdır. Uzun sürən qış dönəminin çətinlik və məşəqqətlərindən (soyuq, qaranlıq, qida sıxıntısı və s.) qurtulub yaşayışa müsbət təsir edən işıq, istilik, qida imkanları açan yaz dönəminə başlamaq arzusu əcdadlarımızı bu mürəkkəb və zəngin mərasim kompleksini yaratmağa təşviq etmişdir.

Həyatı çətinliyə salan, qida, istilik çatışmazlığı və başqa bu kimi sıxıntılarla imtahana çəkən qışın obrazı əcdadlarımızın təsəvvüründə qorxulu, qara cizgilərlə canlanırdı. Elə buna görə də canlı danışıqda yer alan “Qara qış”, “Böyük çillə”, “Kiçik çillə” kimi adlar təbiətin sərt iqliminin tarixi-semantik məzmun daşıyıcısı kimi ortaya çıxmışdır. Bir çox hallarda “Çillə” sözü dərd-bəla, ağır-acı, çətinlik, müşkül anlamındadır. Qışı dərd-bəla, müşkül, çətinlik kimi qəbul etdiklərindən qədim azərbaycanlılar onu iki yerə bölərək “Böyük çillə” (böyük çətinlik – dekabrın iyirmisindən yanvarın otuzunadək olan qırx günlük dönmə) və “Kiçik çillə” (kiçik çətinlik – fevralın birindən iyirmisinədək olan iyirmi günlük dönmə) adlandırmışlar.

Qışı – çilləni yola salmaq, yazı – yeni günü qarşılamaq məqsədi ilə keçirilən “Novruz çərşənbələri” adlı rituallarda da qədim azərbaycanlılarının təbiətə təsir etmək, onu mülayimləşdirmək, işığı, günəşi çağırmaq arzu-niyyəti öz əksini tapmışdır. “Oğru çərşənbələr” və “Doğru çərşənbələr” adıyla iki qismə ayrılan “Novruz çərşənbələri”nin ümumi sayı yeddidir.

Yaz mərasimi daha çox Şimal yarımkürəsində yaşayan xalqlar arasında qeyd olunur. Cənub yarımkürəsində qış demək olar ki, duyulmadığından belə bir mərasimin keçirilməsinə ehtiyac

olmamışdır. Bunun əksinə, Şimal yarımkürəsində yaz-qış əvəzlənməsi qabarıq görüntü yaratdığından bu yarımkürədə yaşayan bütün xalqlar qışın gedişini və yazın gəlişini bir-birinə bənzər mərasimlərlə qeyd edirlər.

Novruz süfrəsində bol nemətlərin düzülməsi də yeni ildən xeyir-bərəkət, bolluq-firavan həyat diləmək arzu-istəyinin rəmzi ifadəsidir. Süfrəyə yeddi cür nemətin qoyulması müqəddəs sayılan yeddi rəqəminin uğur gətirəcəyinə inamla bağlıdır.

Yazın gəlişinin daha yaxın iqlim qurşağında olan xalqlar tərəfindən eyni zamanda bayram edilməsi tamamilə təbiidir. Novruzun qırğız-qazax-tacik, yaxud özbək-əfqan, eləcə də Azərbaycan-Anadolu-İran-İraq oxşarlıqları bu baxımdan bir çox başqa cəhətlərlə yanaşı, coğrafi şərait və iqlim uyğunluğundan irəli gəlir. Bununla belə, hər bir etnosun və bölgənin başqasında təkrarı olmayan bənzərsiz yaz mərasim və ayinləri mövcuddur. Məsələn, “Sayaçı”, “Təkəçi”, “Kosa-Kosa”, “Xanbəzəmə”, “Kilimarası”, “Maral oyunu”, “Üzüksalma”, “Cangülüm” və başqa bu kimi sırf elat həyat tərzindən gələn mərasim-tamaşalar təbiətin oyanışı, ilin yenilənməsi, güzəranın, yaşayışın canlanıb qaynaması ilə bağlı yaranmışdır və istinasız olaraq hamısı Azərbaycan-türk bədii təxəyyülünün məhsullarıdır.

Novruz - Azərbaycan xalqının milli bayramıdır

Novruzun əzəli və əbədi beşiklərindən biri olan Azərbaycan ərazisində insanın yaranışının mərhələlərini izləmək mümkündür. Antik dövrlərə aid arxeoloji və yazılı abidələr şəhadət verir ki, Azərbaycan ən qədim insanların məskəni olmuşdur. Burada aparılan arxeoloji qazıntılar zamanı üzə çıxan tarixi, məişət və mədəniyyət örnəkləri - əmək alətləri, bəzək əşyaları, saxsı, tunc, dəmir işləmələr, tikililər - qalalar, hasarlar, sərdabələr, qəbir daşları və s. sübut edir ki, Odlar yurdunda bəşər sivilizasiyasının başlanğıcından, ilkin qaynaqlardan tutmuş bizim minilliklərə qədər həyat olmuşdur. Həm də bu həyat arası kəsilmədən davam etmişdir. İlk insanlığın və ilk mədəniyyətin formalaşdığı ərazilərdən biri olan tarixi Azərbaycan haqqında elmin müraciət edə biləcəyi bütün mövcud qaynaqlarda, hətta daşüstü yazılarda (epiqrafik) bilgiler vardır. Müasir elmin mötəbər saydığı Şumer, Akkad, Aşşur və Urartu, antik yunan mənbələri də bu sıradadır. “Alban tarixi” əsərinin müəllifi M.Kalanlotli, ərəb, fars, türk tarixçiləri, yaxın yüzilliklərin Avropa tədqiqatçıları məhz coğrafiyanın və tarixin əhəmiyyətli parçası olduğu səbəbindən Azərbaycanda baş verən hadisələrdən, bu yerlərin cazibədar həqiqətlərindən yan keçə bilməmişlər.

XX əsrin 20-ci illərinə qədər Novruz Bayramı xalq tərəfindən böyük coşqu ilə qeyd olunurdu. Düzdür, Çar hökuməti bu bayrama Milad bayramı qədər diqqət yetirməsə də, H. Z. Tağıyev, Ağamusa Nağıyev, Şəmsi Əsədullayev kimi milyonçular Bakı əhlinin bu bayramı təmtəraqla qeyd etməsinə böyük yardım edirdilər. Nəhayət, 1925-ci ildə bu barədə xüsusi qərar qəbul edildi. Qərarda inqilabi bayramlarla yanaşı, 6 dini və milli bayramın da dövlət səviyyəsində qeyd olunması nəzərdə tutulmuşdu. 1937-ci il SSRİ Konstitusiyasının qəbulundan sonra isə ümumiyyətlə qadağan edildi. Ancaq bu illərdə də, hətta İkinci dünya müharibəsi illərində də bütün mərhumiyyətlərə baxmayaraq Novruz Bayramı qeyd edilirdi. 1967-ci ildə bu bayramın Bakıda “Bahar bayramı” adı altında qeyd olunmasına icazə verildi.

Şərq dünyasına məxsus yaz-bahar törənləri çağdaş Azərbaycan Respublikasında milli ümumxalq bayramı, əziz gün sayılır, bununla belə Novruz Bayramının hüdudlarını keçmişlərdə tarixin hökmü ilə qüdrətli dövlətlər yaradan, yüzilliklər boyu bu dövlətləri idarə edən, sonuncu iki yüz il ərzində Araz qılıncı ilə ikiye bölünüb yarısı İranın, yarısı Çar Rusiyasının payına düşən, ötən əsrin əvvəllərində ikiillik özgürlük qazanan, nəhayət, 20 illik tam, dönməz müstəqillik tarixinə malik olan Azərbaycan Respublikasının yerləşdiyi coğrafiya ilə qapamaq olmaz. Həm də Novruz Bayramı təqribi hesablamalara görə dünyada yaşayan 50 milyon azərbaycanlının (Cənubi Azərbaycanda, Azərbaycan Respublikasında, Gürcüstanda, Rusiyada, Orta Asiyada, Türkiyədə, Avropa ölkələrində və s.) deyil, əksər Orta Şərq ölkələrinin, o cümlədən türkdilli dövlətlərin əziz günüdür. Bununla yanaşı, Novruz Bayramı bəşəriyyətin təbii, tarixi, mədəni və mənəvi həyatı ilə sıx bağlı olan adət, ənənə, habelə mərasimlərdən ibarət düşüncə-yaşam sistemlərindən biridir. Qədim tarixə və zəngin mədəniyyətə malik olan Azərbaycan xalqının əski çağlardan daşıyıb gətirdiyi mənəvi dəyərlər sistemində Novruz Bayramının da özünəməxsus yeri vardır. İbtidai çağlara məxsus ilkin dünya duyumu və arxaik mifoloji inanclardan qaynaqlanan yazı - yeni günü qarşılama mərasimi yüzillikləri çevrələyən tarixi təkamül prosesi nəticəsində zəngin mədəni-mənəvi keyfiyyətlər qazanaraq geniş miqyasda malik xalq bayramına - Novruza çevrilmişdir. Bu baxımdan Novruz təkcə bir neçə günü əhatə edən bayram deyil, həm də uzun bir təqvim müddətini öz ətrafında cəmləşdirən irimiqyaslı mərasim kompleksidir. Bəşər tarixindən məlumdur ki, insan daim təbiət və cəmiyyət aləminin çətinliklərinə qarşı mübarizə apararaq rahat həyata qovuşmağa can atmışdır. Əslində, bu mübarizə, bu canatma həyatın özü deməkdir. Görünür elə buna görə də istisnasız olaraq bütün araşdırmaçıları sonda belə bir qənaətə gəlmişlər ki, Novruz dəyərləri ümumxalq təfəkküründə yer alan həyat modelidir.

Novruz adət, ənənə və mərasimləri türkdilli xalq və dövlətlərin həyatında məxsusi bir yerə malikdir. Konkret olaraq hazırda Azərbaycan, Türkiyə, Türkmənistan, Özbəkistan, Rusiya (əsasən

əhalisinin əksəriyyəti türkdilli xalqlardan ibarət olan inzibati ərazi vahidləri - Tatarıstan, İnquşetiya, Qaraçay, Kabardin Balkar, Dağıstan, Çeçenistan, Tuva, Altay və s.), Tacikistan, Qırğızıstan, Moldova (qaqauzlar), Gürcüstan, Əfqanıstan, İran, Çin (uyğurlar) və s. xalqlar tərəfindən böyük təntənə ilə, bir sıra ölkələrdə isə dövlət səviyyəli Milli bayram qismində qeyd olunur.

Azərbaycan Respublikasının vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsçüsü olduğu təkliflərdən biri 2010-cu ildə öz töhfəsini vermişdir. Zaman-zaman xalqların həyat tərzindən bəhrələnərək yaratdıqları, bəzən dini, bəzən lokal milli don geydirilən, bəzən imperialist məqsədi quruluşların ideoloji terrora məruz qoyduğu Novruz bu gün bəşəriyyətin qeyri maddi-mədəni irsi olaraq UNESCO tərəfindən qeydə alınmışdır. Tarixi və ədəbi örnəklərdən alınan bilgilərə görə Novruzun bir bayram olaraq keçirilməsi min illər boyunca ara vermədən davam etmişdir. Bəlkə də, Novruzun ən maraqlı cəhətlərindən biri onun həm fərdi, həm də ümumxalq miqyasda bayram edilməsi ilə bağlıdır. Yazın addım-addım yaxınlaşması eyni zamanda fərdlərin və təbii ki, kütlələrin yaddaşını oyadır.

Novruz adət-ənənələri

Novruz adət-ənənə-mərasim sistemi olaraq elə bir qlobal humanizm məzmununa, elə tarixi qədimliyə və utilitar mədəni-mənəvi zənginliyə malikdir ki, bu sistem içində milli məhdudluğa yer yoxdur. Burada milliliklə bəşəriyyət iç-içədir. Novruzun fəlsəfəsində millətlərdən, xalqlardan öncəki mədəniyyətin, həyat tərzinin və təbiətə təsir etmək istəklərinin izləri qalmaqdadır. Novruz elə nadir anlayışdır ki, orada həm də təbiətlə insan vəhdətdədir. Lakin tarixi xronologiyanın hökmü ilə məhz Şərq xalqları Novruz mərasimlərinin yaradılmasında, sonrakı inkişafında və onun tam bir düşüncə sisteminə çevrilməsində əlahiddə rol oynamışdı. Ən maraqlı cəhət budur ki, Novruz fəlsəfəsində xalqların və millətlərin təşəkkülü, inkişafı kodlaşdırılmışdır. Başqa sözlə, dünya xalqları Novruz rituallarını

yaşatdıqları dərəcədə, Novruz bir həyat tərzini olaraq xalqların və millətlərin yaşamasına kömək etmişdir.

Bayramın hazırlıqları, demək olar, günlərlə davam edir. Hamı istəyir ki, bayram gününə köhnə ilə heç bir bəzək qoymadan çatsın. Novruz Bayramına qədər evin içində nə qədər paltar, yorğan, döşək, xalça, palaz, fərməş, xurcun, örtük, pərdə varsa artırımlarda sürətilərə düzülür, həyətin ortasında qurulmuş iplərdən asılır. Günəş pal-paltarını ilıq suları ilə təmizləyir, səhər tezdən havaya verilən ev əşyaları bir də axşam üstü evə daşınır. Geyim-keçimlə yanaşı, evdə olan qab-qacaq, qazan, samovar da həyətdə çıxarılır. Onlar müxtəlif yuyucu tozlarla, qumla, duzla, gilabi ilə qəşəng-qəşəng sürtülüb təmizlənir.

Azərbaycanda milli adət-ənənəyə uyğun olaraq Novruz Bayramında göyərdilən səməni yazın gəlməsinin, təbiətin canlanmasının, əkinçiliyin rəmzi sayılır. Hər bir azərbaycanlı səməni göyərtməklə növbəti ilə bərəkət, bolluq, ruzi arzulayır. Səməni göyərtmək əsas Novruz adətlərindəndir. İlk çərşənbədən başlayaraq səməni göyərtmək ta Novruzdan bir neçə vaxt ötməyə qədər davam edir. Səməni göyərtmək adəti azərbaycanlıların bərəkət arzusunu ifadəsidir. Səməni göyərtmək üçün nə dayaz, nə də dərin boşqab götürülür, bu qabın həcmi istəkdən asılı olur. Hələ ilk çərşənbəyə on-on beş gün qalmış seçmə buğdadan, digər dənli bitkilərdən götürülüb hamar şəkildə boşqabın səthinə yayır, üzərinə tənəzil çəkir, təmiz çiy su çiləyirlər. Ev şəraitində havalı yerdə saxlanan dən cücərir, sonra isə sürətlə boy atıb əsl yaz tarlasının rəmzinə çevrilir. Çərşənbəyə bir-iki gün qalmış demək olar ki, hər evin bir və ya bir neçə səmənişi olur. Əgər evdə hazırlamaq imkanı yoxdursa, səməni çələngini dükən-bazardan da almaq olar. Səməni Novruz Bayramının və həmin günlərdə mənzillərin, süfrələrin yaraşığıdır. O, insanların qəlbində ən fərəhli hislər oyadır. Səməninin ortasını qırmızı lentlə qurşamaq, onun ətrafına şam düzüb yandırmaq və:

Səməni saxla məni,

İldə göyərdərəm səni - deyə nəğmələr oxumaq da adətdir.

Novruz genişmiqyaslı el bayramı olduğuna görə saysız-hesabsız folklor nümunələrini, ağız ədəbiyyatı örnəklərini ehtiva

edir. Novruz Bayramından bəhs edən ədəbiyyatda bu örnəklər əkin nəğmələri, sayaçı nəğmələri, xıdır nəbi nəğmələri, sağın, nehrə, cəhrə, hana, balıqçı nəğmələri adlandırılır. Həmin nəğmələrdən seçmələrdə lakonizm, axıcılıq, arzu və istəklərin səmimiliyi, ilkinliyi nəzəri cəlb edir.

ƏKİNÇİ NƏGMƏSİ

Kotanım daşdan gələr
Dönər o başdan gələr
Hodaqçının süfrəsi
Genə o başdan gələr
ho, ho, ho,
ho, ho, ho!

Ağam öküz mərd olar,
Pis qonşuya dərd olar,
Tənbəl öküz yiyəsi
Paxıl olar, sərt olar
ho, ho, ho,
ho, ho, ho!

Boyun yerin yağlaram,
Pis gözləri dağlaram
Kotanımı sındırsan
Sübh üstəcən ağılaram
ho, ho, ho,
ho, ho, ho!

XIDIR NƏGMƏSİ

Xıdırım şuma düşüb,
Gümanım şama düşüb
Şum yerini şumlayaq,
Tum gətirib tumlayaq.
Xıdırım addıdı,
Xıdırım oddudu
Ağ atı haylayaraq,

Günləri saylayaraq
Xan xıdır gələsidi
Halımı biləsidi...

Novruz Bayramı qədim adətlər və oyunlarla çox zəngindir. Qədim adətlərə misal olaraq "Xıdır İlyas"ı (məhsuldarlıq, çiçəklənmə simvolu), "Kos-kosa" əyləncəli meydan oyununu və fal açmanı göstərmək olar.

Novruz Bayramında bayram süfrəsi zövqlə bəzənilir. Süfrədə "s" hərfi ilə başlayan yeddi yemək, o cümlədən sumax, sirkə, süd, səməni, səbzi və s. olmalıdır. Bundan əlavə, süfrəyə güzgü və şam qoyulur, güzgünün qarşısına isə bəzədilmiş yumurta qoyulur. Bunun da simvolik mənası var. Şam od, işıq rəmzi, güzgü isə aydınlıq, şəffaflıq rəmzidir.

Od çərşənbəsinin əsas rəmzlərindən sayılan tonqal yandırılması Novruz adətləri içərisində xüsusi yer tutur. Qeyd olunduğu kimi od yaranışın mənbəyində duran dörd ünsürdən biridir. Təbiətin oyanışı hərəretin yüksəlməsi ilə sıx bağlıdır. Adamlar tonqal yandırmaqla soyuqların, çovğunlu, qarlı havanın tez ötüb keçməsinə, əkin-biçin üçün əlverişli hava şəraitinin bərqərar olmasını arzulamışlar.

Ümumiyyətlə, od Azərbaycanda müqəddəs sayılır. Tarixin izləri göstərir ki, bu ərazidə insanlar ən qədim çağlardan od əldə etmişlər. Dünyanın ən qədim məskənlərindən olan Azıxda, Qobustanda aparılan arxeoloji qazıntılar zamanı çox sayda ocaq yerləri, oddan istifadə olunduğunu göstərən dəlillər aşkar edilmişdir. Atəşpərəstlik dininin yaranması da məhz Azərbaycan ərazisi ilə bağlıdır. İnsanlar inanırlar ki, od üstündən tullanaraq “ağırlığım, uğurluğum bu ocaqda yansın” deməklə ən ağır xəstəliklərdən xilas olmaq mümkündür. Tonqalı heç vaxt su ilə söndürmək olmaz. Tonqalın özü sönəndən sonra gənc qızlar və oğlanlar tonqalın külünü toplayaraq evdən uzağa atırlar. Bu, o anlama gəlir ki, ailə üzvlərinin tonqalda yanan bütün uğursuzluqları kül ilə birlikdə uzaqlaşdırılır. Azərbaycan sözünün izahlarından biri də odlar yurdu anlamındadır. Söylənir ki, ən qədim zamanlarda qohum tayfalar bir-biri ilə od dilində danışmışlar. Məsələn, belə: əgər ön hissədə yerləşən bir elat düşmən hücumundan duyuyq düşərsə, ən hündür bir nöqtədə ocaq qalayar və qonşu ellərə gözlənilən fəlakət barədə xəbər çatdırarmış. Qalanan tonqalların sayı da müəyyən mənə daşıyarmış. Maraqlıdır ki, Azərbaycan torpaqlarının alt qatları neft, qaz kimi yanacaq məhsulları ilə zəngindir. Novruz Bayramı rituallarında şam yandırmaq da od inancı ilə bağlıdır.

Novruz Bayramında çərşənbələr

- Birinci su çərşənbəsi adlanır. Yəni bahara doğru çayların azacıq buz bağlayan yerləri əriyib çaylara tökülür. Torpaq yavaş-yavaş islanmağa başlayır. Qızlar bulaqlardan sərin, şirin su gətirərdilər, evin ətrafına çiləyərdilər, üzlərini yuyardılar.
- İkincisi od çərşənbəsi adlanır. Ona görə ki, bahara doğru günəş yavaş-yavaş torpağı qızdırır, isindirir, onu yaratmaq üçün hazırlayır. Od çərşənbəsində tonqallar qalayardılar. Hər ailə üzvünün adına bir şam yandırardılar. Xonçalar düzəldilərdi.

- Üçüncüsü yel çərşənbəsidir. Yəni yel artıq azacıq oyanmış torpağı, təzəcə çıxmış yaza həsrət gülləri tərpedir, tumurcuqlanan ağacları yellədir.
- Dördüncüsü torpaq çərşənbəsidir. Torpağı ana təbiət su ilə islatdı, günəşlə isitdi, onu yaratmağa hazırladı. Ona görə də ilk yaz əkinini xışla-kotanla məhz torpaq çərşənbəsi günündə başlayardılar. Yaşlı qadınlar “Səməni, saxla məni, ildə göyərdərəm səni” deyib buğda isladardılar.

Novruz Bayramında aşağıdakı adətlər yerinə yetirilir:

- Papaq atmaq. Qapıya atılan papağı boş qaytarmazlar.
- Qulaq falına çıxmaq. Əgər gizlin dinlənən evdən xoş söhbət eşidilərsə, bu arzusun yerinə yetəcəyinə işarədir.
- Tonqaldan tullanmaq. Tonqaldan tullanarkən bu ifadə deyilir: “Ağırılığım – uğurluğum odda yansın”.

- Səməni yetişdirmək. Bu yazın gəlişinə və bitkilərin oyanmasına işarədir.Səməni xonçaları bəzəmək.

- Yumurta döyükdürmək. Oyunun nəticəsində tərəflərdən biri digərinin tələblərini yerinə yetirir.
- Qonaq getmək. Novruzda qohumların və qonşuların evinə qonaq gedərlər, onlara Novruz payı aparırlar.
- Şam yandırmaq. Novruzda ailənin sayı qədər şam yandırırlar.
- Yallı getmək. Azərbaycan xalqının qədim dövrdən bəri ifa etdiyi rəqsdir. Bunun mənası insanların birliyidir.
- Novruz oyunları oynamaq. Məsələn, ənzəli.

Novruz xonçası

Novruz xonçası bəzəmək hər kəsin zövqünə və imkanına bağlıdır. İstisnasız olaraq bütün mənzillərdə xonça bəzədilir. Həm də bu xonça dörd çərşənbənin hamısında və şübhəsiz ki, bayram axşamı süfrədə yer alır. Bayram günlərində iş yerlərində də bəzənmiş Novruz xonçaları görmək adi haldır. Novruz xonçası dükən-bazarı, vitrinləri bəzəyir.

Oğlan evi ən gözəl xonçaları nişanlı qız evinə hədiyyə aparır. Belə xonçalara müəyyən yeməli nemətlərlə yanaşı bahalı zinət əşyaları da qoyulur. İmkansız ailələrə xonça tutub göndərmək xalqın mərhəmət hissini ifadəsidir. Etiqadlara dərin hörmətlə yanaşan dünya xalqları sırasında azərbaycanlılar da əziz insanların ruhunun heç zaman ölmədiyinə inam bəsləyirlər. Görünür elə bu səbəbdən də Novruz Bayramı günlərində insanlar xonça bəzəyib qəbir üstünə gedir, bayram xonçasını, gül-çiçəkləri məzar üstünə düzərək dualar verir, rəhmət oxuyurlar. Novruz xonçası hər kəsin zövqünə və imkanına uyğun olur, bununla belə orada zəruri nemətlərin olması vacibdir. Məsələn, xonçaya, adətən, ortası qırmızı lentlə qurşanmış səməni qoyulur. Qıraqlara rəngbərəng şamlar düzülür (ailədəki adamların sayına uyğun). Xonçaya qırmızı, yaşıl, alabəzək boyanmış yumurta, qoz, fındıq, qovurğa, qaynadılıb qovrulmuş noxud, paxlava, quru yemişlər, noğul, nabat, konfetlər, alma, armud və digər meyvələr, meyvə qurusu düzülür. Xonçadan nəsə götürüb yemək olar, amma bayram münasibəti ilə bol bazarlıq eləyən adamlar eyni çərəz və meyvələri ayrı qablarda da qoyurlar ki, ev adamı, qonaqlar istəyəndə nuş etsinlər, imkan daxilində əsas xonça Novruz Bayramı gününə qədər əl dəyilməmiş qalsın, yaraşlıq görünsün.

Papaqatdı

Çərşənbə axşamlarının hamısında və Bayram axşamında uşaqlar, yeniyetmələr dəstə bağlayaraq kəndin, qəsəbənin məhəllələrini, həyətləri gəzir, mənzillərin qapısını döyür, oraya papaq, kisə, torba qoyaraq münasib bir yerdə gizlənilir. Ev yiyəsi çıxır, görür ki, heç kəs yoxdu, papaq, kisə, torba qoyulub qapısının ağzına. Bu dəfə o alqış eləyib, xoş sözlər söyləyərək papağı, torbanı götürür, qapını bağlamadan içəri gedir, bu qoyulan qabların içərisinə imkanı çatdığı qədər evdə olandan qovurğa, qoz, fındıq, yumurta, noğul, nabat, şirniyyat, alma, heyva, nar... yığıb qayıdır. O gərək papaq atanın kim olduğunu bilməsin.

Yumurta döyüşü

Yumurta döyüşü ən maraqlı Novruz Bayramı adətlərindən biridir. Hələ ilk çərşənbələrdən dibinə saman səpilmiş toxuma zənbillərə, yumurtanı sınıb-əzilməkdən yaxşı qoruyan digər qablara, hətta un kisəsinin, buğda çuvalının içinə yumurta yığmağa başlayırlar. Hər kəsin cibində bir neçə boyanmış yumurta olur. Bu yumurtalar bərkliyini bildirən müəyyən əlamətlərə görə axşamdan seçilir. Eldə-obada elə bilici adamlar olur ki, onlar ehmal-ehmal dişə vuraraq çıxan səsi eşidib irəlicədən yumurtanın zərbəyə davamlı olub-olmadığını təyin etməyi bacarırlar. Bir kişi, yaxud yeniyetmə meydanda toplaşan hər hansı bir iştirakçıya yanaşır, onların arasında, adətən, belə bir söhbət gedir:

- Bayramın mübarək.

- Bayramın mübarək.
- İstəyirsən, döyüşək?
- İstəyirəm!
- Gəl döyüşək.

- Yaxşı, döyüşək, amma gəl əvvəlcə yumurtalarımızın dadına baxaq (yəni dişə vurmaqla bərkliyini, yaxud boşluğunu yoxlayaq). Növbə ilə bu onun, o da bunun yumurtasını dişinə vuraraq baxışrlar. Döyüşmək qərarına gəlsələr, ikinci şərt meydana gəlir, kim tutacaq, kim birinci vuracaq. Oğlanlar “tut, vurum” , “sən tut” , “tut, vurum” , “sən tut” , deyə mübahisə edirlər. Nəhayət, biri tutmağa razılaşır. Gərək yumurtaların tam şiş ucları toqqusun. Çünki yumurtanın arxa və yan hissəsi ilə müqayisədə ən bərk və davamlı hissəsi ön ucdur. Yumurta döyüşdürənlər nədənsə mərc də gələ bilərlər. Əsas etibarını ilə udan sındırdığı yumurtalarla kifayətlənməli olur.

BAKIDA RƏSMİ NOVRUZ BAYRAMI

Rəsmi bayram tədbiri Qız Qalası meydanından başlayıb Novruzun qədim adət, ənənə və mərasimlərinə əsaslanaraq yaradılmış meydan göstəriləri quruluşunda Muzey Mərkəzi ilə üzbəüz bulvar ərazisinə - Paraşüt qülləsinə qədər davam edəcəkdir. Qız Qalası meydanı - onunla üzbəüz bulvar meydanı - keçmişdə “Dinamo” yerləşən, indi yenidən təmirdən çıxmış geniş ərazi – Kukla Teatrı - “Mirvari”yə aparən fəvvarəli xiyaban - Paraşüt qülləsi meydanı mərasimin hərəkət marşrutunun əsas nöqtələridir. Marşrut xətti, Novruz Bayramı rituallarının məntiqi ardıcılığına görə milli dekorlarla qurulmuşdur. Burada saray, qəsir, qala, bazar meydanı, səhnə, zorxana, kəndirbaz, idman, aşpaz, dəmirçixana, xalçaçılıq, sərgi, yarmarka, əyləncə, tamaşa, toy-düyün, konsert, rəqs dekorları məqsədəuyğun qaydada yer almışdır. Tədbirin rəsmi xarakteri nəzərə alınaraq iştirakçıların tərkibi belədir:

1.Dövlət rəhbəri - Ali qonaq.

2.Dəvət olunan rəsmi heyət, xarici qonaqlar, ölkənin nüfuzlu ağsaqqalları, ağbirçəkləri, xarici ölkələrin böyük elçiləri, deputatlar, ictimai-siyasi xadimlər, tanınmış sənət adamları (şair, yazıçı, bəstəkar, memar, rəssam, musiqiçi, aktyorlar), elm adamları, müəllimlər, həkimlər və s.

3.Bayram adət-ənənə və mərasimlərini nümayiş etdirən insanlar - ifaçılar, aktyorlar, rəssamlar, kulinarlar, xalçaçılar, dəmirçilər, rayonlardan tədbirə Novruz töhfəsini nümayiş etdirmək üçün təşrif buyurmuş nümayəndə heyətləri.

Mərasimə qatılan təşkilatçı qruplar bayramın xarakterinə münasib geyinmişlər. Onların əyin-başı Novruz rəmzləri ilə bəzədilmişdir. Əllərdə gül-çiçək dəstələri, səməni, şar, bayraq və s. vardır. Təşkilatçı qruplar daim hərəkətdədir, bütün marşrut boyu böyük qaynarlıq, dinamika, bayram əhval-ruhiyyəsi hər kəsi vəcdə gətirir. İçərişəhərin Qız Qalası meydanına baxan nisbətən hündür binaların üstündə və marşrut boyu digər münasib yerlərdə Novruz Bayramının gəlişini salamlayan şüarlar asılmışdır:

“ Novruz Bayramınız mübarək!”

“ Dinclik, bolluq, bərəkət, ruzi!”

“Gəl, gəl a yaz günləri, ilin əziz günləri!”

“Azərbaycana Novruz gəlir!”

“Qədəmlərin mübarək, Novruz Bayramı!”

“Novruz bizim ümummilli bayramımızdır”

“Böyük mənəvi gücə malik olan Novruz bizə əcdadlarımızdan yadigardır”

“Novruz Bayramı Azərbaycan xalqının ən əziz, ən sevimli bayramıdır” .

Ədəbiyyat

Kitablar

1996

1.Ağrılığım, uğurluğum odlara: nağıl.- Bakı: Gənclik, 1996. - 38 s.

2004

2.Bal, A. Siz qanadlı mələksiniz... : şeirlər /A. Bal. - Bakı: OKA ofset, 2004. - 39 s.

3.Məmmədli, F. Seçilmiş əsərləri /F.Məmmədli. III cild.- Bakı: Nurlan, 2004. - 552 s.

4.Vurğun, S. Seçilmiş əsərləri: şeirlər və poemalar /Səməd Vurğun. - Bakı: Adiloğlu, 2004. - 382 s.

2005

5.Axundbəyli. Şuşa həsrəti. - Bakı: Azərnəşr, 2005.- 460 s.

6.Azərbaycan dastanları: 5 cildə /Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası. Folklor İnstitutu. I cild.- 2-ci nəşr.- Bakı: Çıraq, 2005. - 424 s.

7.Quliyeva, A. Sərbəst inşa. Necə hazırlaşmalı? Necə yazmalı?: Orta məktəbin V-XI sinif şagirdləri üçün vəsait (müasirləşdirilmiş variant) /A.Quliyeva.- Bakı: ADPU nəşriyyatı, 2005. - 100 s.; 21 sm.

2006

8.Sarabski, H. Köhnə Bakı: 1958-ci il nəşri əsasında /Hüseynqulu Sarabski.- Bakı: Şərq-Qərb, 2006. - Təkrar nəşr.- 144 s. (Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı).

2007

9.Qaradağlı, V. Tərtər inciləri: poeziya /V.Qaradağlı.- Bakı: Hərbi Nəşriyyat, 2007.- 188 s.

10.Vətən dili. I hissə /A.O.Çernyayevski; II hissə: Faksimil nəşr /Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu.- 7-ci çap.- Bakı: CBS Polygraphic production, 2007. - 740 s.: cədv.

2008

11.İbrahimova, G. İlin neçə fəslı var?: poeziya /G. İbrahimova.- Bakı: Oskar, 2008.- 16 s.

12.Novruz Bayramı ensiklopediyası: xalq bayramı.- Bakı: Şərq-Qərb, 2008.- 208 s.

2009

13.Göyər, səmənım, göyər.- Bakı: Xəzər, 2009.- 160 s.

14.Məmmədov, N. Şilyan: özü, sözü - çeşmənin gözü /Nizami Məmmədov.- Bakı: Mütərcim, 2009.- 172 s.

15.Mirzə, A. Novruz töhvələri /A.Mirzə. - Bakı: Xəzər, 2009. - 152 s.

2010

16.Elxan, E. Novruz ədvar musiqidə /E.Elxan.- Bakı: Səda, 2010. - 52 s.: il.

17.Əmiraslanov, T. Novruz /T.Əmiraslanov. - Bakı, 2010. - 80 s.: rəngli foto. - Biblioqr.: s. 78 - 79.

18.Mirməcidli, K. Çəhrayı don /K.Mirməcidli.- Bakı: [s. n.], 2010. - 10 s.: rəngli il. - (Yeni nağıl seriyası 3).

2011

19.Məmmədli, F. Dərd üzünü gizləyir: şeirlər /F.Məmmədli. - Bakı: Adiloğlu, 2011. - 160 s.; 20 sm.

20.Novruz: Azərbaycan xalq bayramı: Bələdçi kitab.- Bakı: Təhsil, 2011.- 208 s.: rəngli foto; 24 sm + 1 el. opt. disk (CD-ROM).

2012

21.Göyər, səmənim göyər: [Elektron resurs]: poeziya / Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi. - Elektron mətn.- Bakı: İnnovativ Tədris Mənbələri (İTM) QSC, 2012.- 1 el. opt. disk (CD-ROM): rəngli. - (Nizami layihəsi). - (qutuda)

22.Hikmət: elmi araşdırmalar toplusu /İran İslam Respublikasının Azərbaycanadakı Səfirliyinin Mədəniyyət Mərkəzi. - Bakı: Nafta Press, 2012. - 182 s.; 24 sm.

23.Məmmədli, F. Seçilmiş əsərləri: poeziya /F.Məmmədli.- Bakı: Nurlan, 2012.- C.VI.- 418 s.

24.Mirzə, A. Novruz töhfələri: [Elektron resurs] / A. Mirzə; məsl. L. Məmmədova [et al.]; Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi. - Elektron mətn. - Bakı: İnnovativ Tədris Mənbələri (İTM) QSC, 2012. - 1 el. opt. disk (CD-ROM); 12 sm. - (Nizami layihəsi). - (qutuda)

25.Nəbiyev, A. Azərbaycanda Novruz /A.Nəbiyev. - Bakı: Çıraq, 2012. - 272 s.

2013

26.Azərbaycan xalçaları: elmi-bədii jurnal /baş red. V.A. Muradov; red.: K.Şükürov, A.Şirəliyeva, M.L.Taraşlı; fotoq. R. Umud.Cild 3, №6 = Azerbaijani Carpets = Азербайджанские Ковры. - Bakı: Azər-İlmə, 2013. - 144 s.: rəngli foto; 30 sm + 1 DVD. - Azərbaycan, rus və ingilis dillərində.

27.Nədir ömrün mənası... Elçinə həsr olunmuş şeirlər: poeziya. - Bakı: Təhsil, 2013. - 224 s.

2017

28.Qənizadə, S. Nağıl / S.Qənizadə.- Bakı: Renessans-A, 2017. - 8 s.: rəngli il.;

Dövri mətbuatda dərc edilmiş materiallar

2015

29. Albaliyev, Ş. Su çərşənbəsi /Ş. Albaliyev //Azərbaycan.- 2015. - 24 fevral. - № 43. - S. 7.

30. Albaliyev, Ş. Torpaq çərşənbəsi /Ş. Albaliyev //Azərbaycan. - 2015. - 17 mart. - № 60. - S. 6.

31. Albaliyev, Ş. Yalançı çərşənbə: novruzqabağı mərasimlər / Ş. Albaliyev //Azərbaycan. - 2015. - 17 fevral. - № 37. - S. 7.

32. Albaliyev, Ş. Yel çərşənbəsi /Ş. Albaliyev //Azərbaycan.. - 2015. - 8 mart. - № 54. - S. 8.

33. Bayramzadə, S. Atıl-batıl çərşənbə: Novruz Bayramı /S. Bayramzadə // Kaspi. - 2015. - 25 fevral. - № 36. - S. 15.

34. Cırtdanın Novruz sovqatı: nağıl // Bala dili. - 2015. - № 3. - S. 2-5.

35. Ələddinqızı, N. Çərşənbələrin sultanı - Torpaq çərşənbəsi / N. Ələddinqızı // Səs. - 2015. - 17 mart. - № 51. - S. 10.

36. Əliyeva, İ. Çillələr: novruzqabağı mərasimlər /İ. Əliyeva // Azərbaycan. - 2015. - 17 fevral. - № 37. - S. 7.

37. Əziz, V. Novruz gülləri: şeir / V. Əziz // Sehrli dünya. - 2015. - № 38. - S. 33.

38. Göyyallı, X. Fəsillərin yaranmasında Novruzun yeri /X. Göyyallı // Azərbaycan. - 2015. - 30 mart. - № 64. - S. 10.

39. Göyyallı, X. Novruzun elmi-astronomik əsasları /X. Göyyallı // Xalq qəzeti. - 2015. - 20 mart. - № 63. - S. 7.

40. Gülayə. Yüz otuz il əvvəlki on beş mart günündə: Novruz Bayramının tarixi haqqında // Kaspi. - 2015. - 14-16 mart. - № 48. - S. 24.

41. Hüseynzadə, Ə. Novruz / Ə. Hüseynzadə // Ədəbiyyat qəzeti. - 2015. - 14 mart. - № 16/17. - S. 1.

42. Qasımlı, M. Oyan, torpaq, oyan... : Novruz gəlir, yaz gəlir / M. Qasımlı // Azərbaycan. - 2015. - 18 mart. - № 61. - S. 9.

43.Məmmədova, N. Novruz: dirçəliş və sevgi bayramı /N. Məmmədova // Palitra. - 2015. - 18 mart. - № 50. - S. 15.

44.Musa, Ə. Novruzum, təzə günüm / Ə. Musa //Kaspi. - 2015. - 17 mart. - № 49. - S. 13.

45.Musaqızı, L. Novruz Bayramını xalqa qaytaran ictimai xadim : Şixəli Qurbanov Novruzun dövlət səviyyəsində qeyd edilməsinə ölümünü göz önünə alaraq nail olur / L. Musaqızı // Kaspi. - 2015. - 20 mart. - № 52. - S. 21.

46.Nərimanoğlu, M. Novruz oyunları: meydan tamaşalarının yadigarı “Maraloyunu” və “Kilimarası” xalq oyunları qorunub saxlanmaqdadır / M.Nərimanoğlu // Azərbaycan. - 2015. - 30 mart. - № 64. - S. 10.

47.Orucov, A. Xıdır Nəbi bayramı: Azərbaycanın bütün bölgələrində Novruz qabağı keçirilən mərasimlərdən biri Xıdır və yaxud Xıdır Nəbi bayramı /A. Orucov //Azərbaycan. - 2015. - 11 fevral. - № 32. - S. 8.

48.Rüstəмова-Tohidi, S. Novruz bayramı tarix boyunca /S. Rüstəмова-Tohidi //Azərbaycan. - 2015. - 20 mart. - № 63. - S. 5.

49.Səlim, M. Unutmadığım Novruz /M.Səlim //Ədəbiyyat qəzeti. - 2015. - 14 mart. - № 16/17. - S. 25.

50.Soltanlı, S. Yel çərşənbəsi - təbiətin yeni nəfəsi /S.Soltanlı // Mədəniyyət. - 2015. - 11 mart. - № 19. - S. 13.

51.Su çərşənbəsi mərasimləri // Azərbaycan. - 2015. - 24 fevral. - № 43. - S. 7.

52.Vəfa, Z. Novruz xalqımızın milli dəyərlərə bağlılığını nümayiş etdirir /Z.Vəfa //Azərbaycan.- 2015. - 20 mart.- № 63.- S.9.

2016

53.Abdullayeva, F. Novruz - beynəlxalq karnavallar statusunda / F. Abdullayeva // Mədəniyyət.az. - 2016. - № 3. - S. 94-97.

54.Bəydili, C. Yaz bayramı Tanrıya ibadətdir /C.Bəydili // Ədəbiyyat qəzeti. - 2016. - 12 mart. - № 10. - S. 3.

55.Əliföglü, Ş. Multikulturallığın ənənəvi nümunəsi: Novruz Bayramı /Ş.Əliföglü //Azərbaycan. - 2016. - 15 mart. - № 58. - S. 7.

56.Əliyev, Z. Novruz rəngləri / Z. Əliyev //Ədəbiyyat qəzeti. - 2016. - 19 mart. - № 11. - S. 19.

57.Əliyeva, H. Birlik və gözəllik bayramı: Novruz gəlir Yaz gəlir/ H. Əliyeva // Azərbaycan. - 2016. - 6 mart. - № 52. - S. 8.

58.Əliyeva, İ. Çillələr: novruzaqədərki mərasimlər / İ. Əliyeva // Azərbaycan. - 2016. - 14 fevral. - № 34. - S. 7.

59.Əliyeva, İ. Xıdır Nəbi: Novruzaqədərki bayramlarımız / İ. Əliyeva // Azərbaycan. - 2016. - 9 fevral. - № 29. - S. 8.

60.Günəş, E. Yaz aylarında; Novruz; Ağsu torpağı: şeirlər / E. Günəş // Savalan. - 2016. - 5-18 iyul. - № 34. - S. 8.

61.Xəlilzadə, F. Yurd sevgisinin qanadları: [Novruz Bayramı] / F. Xəlilzadə // Kaspi. - 2016. - 15 mart. - № 45. - S. 13.

62.İbrahimova, A. Minilliklərdən gələn mübarək Novruz / A. İbrahimova // Kaspi. - 2016. - 15 mart. - № 45. - S. 15.

63.İsmayılov, A. Novruz Bayramı; Bahar bayramı: şeirlər / A. İsmayılova // Səs. - 2016. - 19 mart. - № 52. - S. 13.

64.Qasımlı, M. Oğru çərşənbələr, Doğru çərşənbələr... / M. Qasımlı // Azərbaycan. - 2016. - 19 mart. - № 62. - S. 11.

65.Qənbərli, E. Şərqin dünyaya bəxş etdiyi bəşəri dəyərlər xəzinəsidir Novruz / E. Qənbərli // Azərbaycan. - 2016. - 19 mart. - № 62. - S. 11.

66.Quliyev, Ə. Novruz Bayramı təsviri sənətdə /Ə. Quliyev // Azərbaycan. - 2016. - 18 mart. - № 61. - S. 9.

67.Loğmanoğlu, S. Bu gün Su çərşənbəsidir /S. Loğmanoğlu // Yeni Azərbaycan. - 2016. - 23 fevral. - № 34. - S. 8.

68.Məhərrəmli, V. Çərşənbəniz mübarək! : Novruz çələngi / V. Məhərrəmli // Səs. - 2016. - 25 fevral. - № 36. - S. 10.

69.Məhərrəmli, V. İləxir çərşənbə - Torpaq çərşənbəsi : Novruz çələngi / V. Məhərrəmli // Səs. - 2016. - 15 mart. - № 48. - S. 12.

70.Məhərrəmli, V. Novruz çələngi : şeir / V. Məhərrəmli // Səs. - 2016. - 8 mart. - № 44. - S. 12.

71.Məhərrəmli, V. Novruz gəldi, yaz gəldi... : Novruz çələngi / V. Məhərrəmli // Səs. - 2016. - 18 mart. - № 51. - S. 12.

72.Məhərrəmli, V. Od bayramın mübarək : Novruz çələngi / V. Məhərrəmli // Səs. - 2016. - 1 mart. - № 39. - S. 12.

73.Nasir, Ş. Yurdumuza bahar gəlir /Ş.Nasir //Respublika. - 2016. - 19 mart. - № 62. - S. 7.

74.Nəbiyeva, Ü. İlin axır çərşənbəsi: Novruz gəlir, Yaz gəlir / Ü. Nəbiyeva // Azərbaycan. - 2016. - 15 mart. - № 58. - S. 7.

75.Nəbiyeva, Ü. Külək oyadan Yel çərşənbəsi /Ü.Nəbiyeva // Azərbaycan. - 2016. - 8 mart. - № 53. - S. 12.

76.Nəbiyeva, Ü. Novruzun ilk müjdəçisi - Su çərşənbəsi / Ü. Nəbiyeva // Azərbaycan. - 2016. - 23 fevral. - № 41. - S. 8.

77.Nəbiyeva, Ü. Yaradılışın mifik rəmzi Od çərşənbəsi: Novruz gəlir Yaz gəlir / Ü. Nəbiyeva // Azərbaycan : qəzet. - 2016. - 1 mart. - № 47. - S. 8.

78.Nərimanoğlu, M. Xalq oyunları: [Novruz Bayramı] /M. Nərimanoğlu // Azərbaycan. - 2016. - 19 mart. - № 62. - S. 10.

79.Nəzakət. Od - yaşamaq və yaratmaq rəmzidir: bu gün Od çərşənbəsidir // Səs. - 2016. - 1 mart. - № 39. - S. 12.

80.Od çərşənbə // Respublika. - 2016. - 2 mart. - № 48. - S. 6.

81.Salmanlı, R. Gəl, əziz bayramım, bir də görüşək!: Üzü Novruza sarı / R. Salmanlı // Azərbaycan. - 2016. - 16 fevral. - № 35. - S. 8.

82.Sultanova, M. Türk dünyasında Novruz Bayramı necə qeyd olunur? /M. Sultanova //Mədəniyyət.az. - 2016. - № 3. - S. 14-17.

83.Vəliyev, Ə. Çillələr haqqında bilmədiklərimiz: xalqımızın qış mərasimləri milli mənəviyyətin zənginliyi və qədimlikdən

xəbər verir /Ə. Vəliyeva // Kaspi. - 2016. - 25 fevral. - № 33. - S. 15.

84.Zümrüd. Bu gün çərşənbələrin sultanı Torpaq çərşənbəsidir /Zümrüd // Səs. - 2016. - 15 mart. - № 48. - S. 12.

85.Zümrüd. Yel Azərbaycanın mifik təfəkküründə yol göstərən və bələdçidir: yel çərşənbəsi /Zümrüd // Səs. - 2016. - 8 mart. - № 44. - S. 12.

2017

86.Aydınoğlu, T. Tarixlər şahidi Novruz təbiət təqviminin ilk günü, xalqımızın həmişəcavan bayramıdır /T.Aydınoğlu //Xalq qəzeti. - 2017. - 19 mart. - № 61. - S. 7.

87.Hacalıyev, E. Milli-mənəvi dəyərlərin möhtəşəm təcəssümü : Novruz Azərbaycan xalqının zəngin tarixi ənənələrini və müasirliyini tam əks etdirir / E. Hacalıyev //Azərbaycan. - 2017. - 19 mart. - № 61. - S. 1, 8.

88.İsmayılqızı, X. Novruz həmrəylik, birlik bayramıdır /X. İsmayılqızı // İki sahil. - 2017. - 16 mart. - № 48. - S. 16.

89.Qoca, F. Gəl Novruz Bayramım, Bahar bayramım: şeir /F. Qoca // Ədəbiyyat qəzeti. - 2017. - 4 mart. - № 8. - S. 7.

90.Ömərov, V. Azərbaycanda milli ənənələr və bayramlar içərisində Novruz Bayramının yeri /V.Ömərov //Səs. - 2017. - 11 oktyabr. - № 184. - S. 15.

2018

91.Bünyadzadə, K. Baharın ümidləri: könül dünyası /K.Bünyadzadə // Füyuzat. - 2018. - № 2. - S. 36-41.

92.Bünyadzadə, K. Dörd ünsürdən biri: Su /K.Bünyadzadə // Respublika. - 2018. - 27 fevral. - № 45. - S. 6; 20 mart.- № 61. - S.5.

93.Əliyev, A. Bahar döyür qapını bənövşənin ətriylə /A.Əliyeva //Azərbaycan. - 2018. - 22 mart. - № 63. - S. 5.

94.Əliyeva, İ. Xalqın əziz bayramı /İ.Əliyeva //Azərbaycan. - 2018. - 20 mart. - № 62. - S. 1,12.

95.Əliyeva, İ. Qoy ocağımız sönməsin...: Novruz gəlir, yaz gəlir... /İ.Əliyeva // Azərbaycan. - 2018. - 6 mart. - № 51. - S. 7.

96.Əliyeva, İ. Su çərşənbəsi /İ.Əliyeva //Azərbaycan. - 2018. - 27 fevral. - № 45.

97.Əliyeva, İ. Torpaq çərşənbəsi /İ.Əliyeva //Azərbaycan. - 2018. - 20 mart. - № 62. - S. 10.

98.Əliyeva, İ. Yel çərşənbəsi /İ.Əliyeva //Azərbaycan. - 2018. - 13 mart. - № 56. - S. 7.

99.Fərəcova, Z. Cənub bölgəsində Novruz büsatı / Z.Fərəcova //Azərbaycan. - 2018. - 13 mart. - № 56. - S. 7.

100.Fərəcova, Z. Ədəbiyyatda Novruz adət-ənənələri /Z.Fərəcova //Azərbaycan. - 2018. - 24 mart. - № 65. - S. 4.

101.İbrahimova, G. Novruz Bayramında: nağıl / G. İbrahimova //Sehrlı dünya. - 2018. - № 60. - S. 38-41.

102.Qaliboğlu, E. Novruz havası : Quzeydən güneyə hər eldə Novruz var / E.Qaliboğlu // Qobustan. - 2018. - № 1. - S. 60-62.

103.Qaliboğlu, S. Novruzda “Padşah-xan oyunu” /S. Qaliboğlu // Mədəniyyət. - 2018. - 20 mart. - № 22. - S. 11.

104.Mirməmməd, G. Sağlamlıq və təmizlik bayramı / G.Mirməmməd // Mədəniyyət. - 2018. - 20 mart. - № 22. - S. 15.

105.Nərimanoğlu, M. Novruz Bayramının öz oyunları var: meydan tamaşalarının yadigarı “Maral oyunu” və “Kilimarası”nı kəlbəcərlilər qoruyub saxlayırlar /M.Nərimanoğlu // Azərbaycan. - 2018. - 24 mart. - № 65. - S. 4.

106.Orucova, S. Dörd ünsür - Novruz çərşənbələri / S. Orucova // Xalq qəzeti. - 2018. - 13 mart. - № 56. - S. 8.

107.Orucova, S. Novruz kosmoqonik və mifoloji xalq təfəkküründə / S. Orucova // Xalq qəzeti. - 2018. - 20 mart. - № 62. - S. 7.

108.Rza, Z. Novruz milli birlik rəmzi, bolluq, bərəkət bayramıdır /Z.Rza //İki sahil. - 2018. - 20 mart. - № 52. - S. 27.

109.Taisoğlu, T. Novruz axşamı: şeir /T.Taisoğlu // Azərbaycan. - 2018. - № 11. - S. 163-171.

110.Vəliməmmədov, H. Əmin-amanlıq bayramı: Novruz gəlir, yaz gəlir /H.Vəliməmmədov //Azərbaycan.- 2018. - 15 mart. - № 58. - S. 7.

2019

111.Bünyadzadə, K. Dörd ünsürdən biri: Hava / K.Bünyadzadə //Respublika. - 2019. - 12 mart. - № 57. - S.5.

112.Elxan, E. Hava çərşənbəsi /E. Elxan //Respublika. - 2019. - 12 mart. - № 57. - S. 5.

113.Nəbiyeva, A. Qarabağda Novruz Bayramı /A. Nəbiyeva // Azərbaycan. - 2019. - 12 mart. - № 57. - S. 7.

114.Orucova, S. Külək oyadan çərşənbə /S.Orucova // Azərbaycan. - 2019. - 12 mart. - № 57. - S. 7.

Rus dilində

Статьи периодической печати

2015

115.Салманлы, Ф. Весне навстречу: Азербайджан все ярче и богаче отмечает Новруз байрамы /Ф. Салманлы // Каспий. - 2015. - 17 марта. - № 49. - С. 9.

116.Баннаева, Н.Торжество Весны и Добра: Новруз байрамы - любимый праздник азербайджанцев, идущий из глубины веков /Н.Баннаева // Азербайджанские известия. - 2015. - 20 марта. - № 52. - С. 1.

117.Кязимова, С. Радость и счастье для всех: афиша в праздничные дни насыщена концертами и спектаклями /С.

Кязимова // Азербайджанские известия. - 2015. - 20 марта. - № 52. - С. 4.

118. Президент Азербайджана Ильхам Алиев принял участие во всенародных празднествах по случаю Новруз байрамы: Речь Президента Ильхама Алиева // Бакинский рабочий. - 2015. - 20 марта. - № 53. - С. 1-3.

119. Свет Новруза: Президент страны принял участие в празднике Весны // Каспий. - 2015. - 20 марта. - № 52. - С. 2.

2018

120. День, с которого начинается год: Новруз байрамы - праздник, вобравший в себя многовековые ценности нашего народа // Каспий. - 2018. - 13 марта. - № 47. - С. 12.

Milli bayramımız - Novruz

Respublika Uşaq kitabxanaları üçün
tövsiyə bibliografiyası

**Kompüter yığımları
və dizaynı:**

Tünzalə Əzizova

Ünvan: AZ-1022 Bakı şəh., S. Vurğun küç. 88;

E-mail: info@clb.az.

[URL: www.clb.az](http://www.clb.az)

F. Köçərli adına Respublika
Uşaq Kitabxanasında
çap olunmuşdur.

Sifariş: 02

Çapa imzalanmışdır: 20.11.2019

Tirajı: 100

Pulsuz.